

ВІТРОЕНЕРГЕТИКА В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ: ЮРИДИЧНИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ

Тетяна ХАРИТОНОВА

*доктор юридичних наук, професор,
завідувачка кафедри земельного, екологічного та енергетичного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Христина ГРИГОР'ЄВА

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри земельного, екологічного та енергетичного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Українські Карпати є регіоном, який представлений унікальними екосистемами, що поєднують біологічні, кліматичні, географічні та інші показники, які роблять ці території особливим надбанням не лише в національному вимірі, але й в світовому масштабі. Зокрема, це підтверджується тим, що окремі природні об'єкти входять до Смарагдової мережі та охороняються на рівні міжнародного права.

Однак протягом останніх років відбувається потужний наступ на Карпати як на територію можливого розміщення вітрових електростанцій (ВЕС). Першим гучним скандалом стало прагнення збудувати ВЕС на полонині Боржава. Активний громадський спротив втілювався у веденні одночасно кількох судових спорів з метою зупинення будівництва. Наразі увага громадськості прикута до іншого енергетичного проєкту, який організований на полонині Руна. Так, міжнародна благодійна організація «Екологія-Право-Людина» протягом 2024–2026 років вимагає визнати протиправним та скасувати рішення Тур'є-Реметівської сільської ради від 23.05.2024 року №1242 "Про затвердження детального плану території ур. "Полонина Руна", яке стало юридичною основою для провадження містобудівних процедур. Екологи наполягають на тому, що зведення вітроелектростанції спричинить непоправну шкоду для екосистем полонини, особливо враховуючи розташування в тій же місцевості кількох природоохоронних об'єктів, а саме: загальнодержавних заказників «Соколові Скелі» та «Тур'є Полянський» та об'єкта природно-заповідного фонду місцевого значення – пралісова пам'ятка природи «Праліси та квазіпраліси Турицького лісництва». Суди прийняли

рішення про відмову в позові, опираючись на те, що формально детальний план території відповідає Схемі планування територій Закарпатської області, затвердженій рішенням обласної ради від 17.05.2013 № 731, в якій згадується, що вітроенергетика має перспективу для розвитку на території області, хоча на сьогодні практичний досвід її використання відсутній. Місцевості, які придатні для розміщення потужних вітрових енергоагрегатів, наявні, зокрема на таких горах: Яворник, Менчул, Гимба, де середньорічна швидкість вітру складає 5-7,5 м/с, а також в низинних районах (Ужгород, Берегове та інші), протягом року найбільше вітру з швидкістю понад 4 м/с. У районі Полонини Руна Схемою передбачено об'єкт вітроенергетики. У даному випадку екологічна аргументація недоречна, адже вона не відноситься безпосередньо до суті спору та висунутих позовних вимог. Однак факт залишається фактом: будівництво вітроелектростанції на полонині Руна продовжується.

Можна простежити цілком впевнену тенденцію до проникнення енергетичних проєктів у Карпатський регіон. Близько десяти років тому подібні інвестиційні плани турбували громадськість відносно зведення гідроелектростанцій на малих гірських річках, що також викликало багато екологічних питань та юридичних спорів. Наразі енергетичний перехід активізувався уже в більш амбітних проявах. Цю ситуацію можна розглянути з двох методологічних позицій.

Перша – буде цілком в дусі нового європейського підходу, який втілений у Директиві (ЄС) 2023/2413 Європейського Парламенту та Ради від 18 жовтня 2023 року про внесення змін до Директиви (ЄС) 2018/2001, Регламенту (ЄС) 2018/1999 та Директиви 98/70/ЄС щодо сприяння виробництву енергії з відновлюваних джерел, а також про скасування Директиви Ради (ЄС) 2015/652 (далі – Директиві RED III). Якщо існують можливості для встановлення енергетичних потужностей та формально перешкод цьому немає (це не природно-заповідна чи природоохоронна територія тощо), то екологічні сумніви мають трактуватися на користь такого потенційного енергетичного проєкту. Ураховуючи пануючі правові тенденції, які наразі формують енергетичне право ЄС та визначають його практику у сфері розвитку «зеленої» генерації, можна стверджувати про те, що Україна у даному конкретному кейсі потрапила в мейнстрім, тобто цілком відповідає передовим віянням сучасного європейського законодавства, як того і прагне наша держава, закріплюючи євроінтеграційні політико-правові орієнтири. Перебуваючи на таких методологічних позиціях, варто нагадати національну індикативну ціль, визначену Національним планом дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року, який встановлює нехай не такий амбітний як європейський, однак все ж високий для воюючої країни показник: сукупна частка ВДЕ у валовому кінцевому

споживанні енергії до 2030 року в системах теплопостачання та холодопостачання, у виробництві електричної енергії та транспортному секторі має зрости з 8,4% у 2020 році до 27,1% у 2030 році.

Крім того, для України досліджувана методологія практичної користі та досягнення енергетичної безпеки набуває особливого значення з огляду на воєнні обставини. Постійні руйнування в енергетичній системі, втрати важливих генеруючих та інших інфраструктурних об'єктів, які відбуваються протягом більш ніж чотирьох років воєнних дій, призводять до критичного зниження рівня енергетичної безпеки держави. У таких умовах формується новітнє законодавство, яке покликане максимально усувати зайві адміністративні, організаційні та інші бар'єри для оперативного відновлення енергетичної системи. Водночас слід усвідомлювати, що за певних обставин та методологічних підходів, екологічні вимоги також можуть потрапляти під таку категорію «зайвих адміністративних бар'єрів».

Друга методологічна позиція, крізь призму якої можна трактувати аналізовану ситуацію із закарпатською полониною Руна та іншими подібними ситуаціями, полягає у забезпеченні ідей сталого розвитку, який, за міжнародним визначенням ООН, передбачає такий розвиток суспільства, що задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Він передбачає баланс між економічним зростанням, соціальною справедливістю та екологічною стійкістю, зберігаючи природні ресурси. До вказаної тріади економічного, соціального та екологічного начал вживається енергетична складова, яку неможливо однозначно віднести до чогось одного – вона є інтегративним явищем, яке проникає та міцно пов'язує економічні, соціальні та екологічні засади існування суспільства. Разом із цим, надані енергетичному переходу пріоритети вступають у протиріччя із екологічною безпекою, що нівелює частину досягнутих ним результатів¹.

Для виходу з методологічного глухого кута слід працювати над оновленням теоретико-правового інструментарію. Наприклад, у зарубіжній літературі активно вивчається правова концепція природоорієнтованих рішень (the legal concept of nature-based solutions (NBS)) у контексті розвитку відновлюваної енергетики. Зокрема, дослідниками вказується на те, що інтеграція «зеленої» генерації в екосистеми не є абсолютно безболісною, як зазвичай прийнято вважати. Тобто енергетичний перехід також має власну екологічну ціну, і для мінімізації екологічних втрат під час таких необхідних структурних

¹ Григор'єва Х. А. (2026) Енергетична трансформація в Україні та ЄС: земельно-правові проблеми та перспективи. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Вип. 38.

перетворень важливо уважно підійти до формування законодавчих положень. Водночас, конкретні нормативно-правові кроки, зроблені в ЄС, вказують на рішучі дії, які міняють не лише енергетичну парадигму, але й пріоритети та цінності у системі правового забезпечення.

На нашу думку, проблеми, які виникають навколо прагнень інвесторів збудувати вітроелектростанції на карпатських полонинах, мають своїм коренем методологічну невизначеність законодавця. З одного боку, існує закріплений принцип екологічної безпеки та встановлюється його пріоритет, однак, з іншого боку, форсований енергетичний перехід збиває традиційні усталені орієнтири. Внаслідок цього виникають проблеми вибору як в ЄС, так і в Україні. Різниця в тому, що європейський законодавець уже визначився із власними методологічними домінантами, хоча вони не є безспірними (енергетична безпека та енергетичні потреби суттєво посувають традиційні екологічні вимоги), натомість український нормотворець намагається поєднати методологію превентивної екологічної безпеки та прискореного енергетичного переходу в нестабільних правових умовах воєнного стану. Аналіз практики демонструє, що поки не вдасться розробити оптимальну концепцію та спрямовані на її реалізацію правові механізми, дискредитація «зеленої» енергетики в українському суспільстві продовжуватиметься.